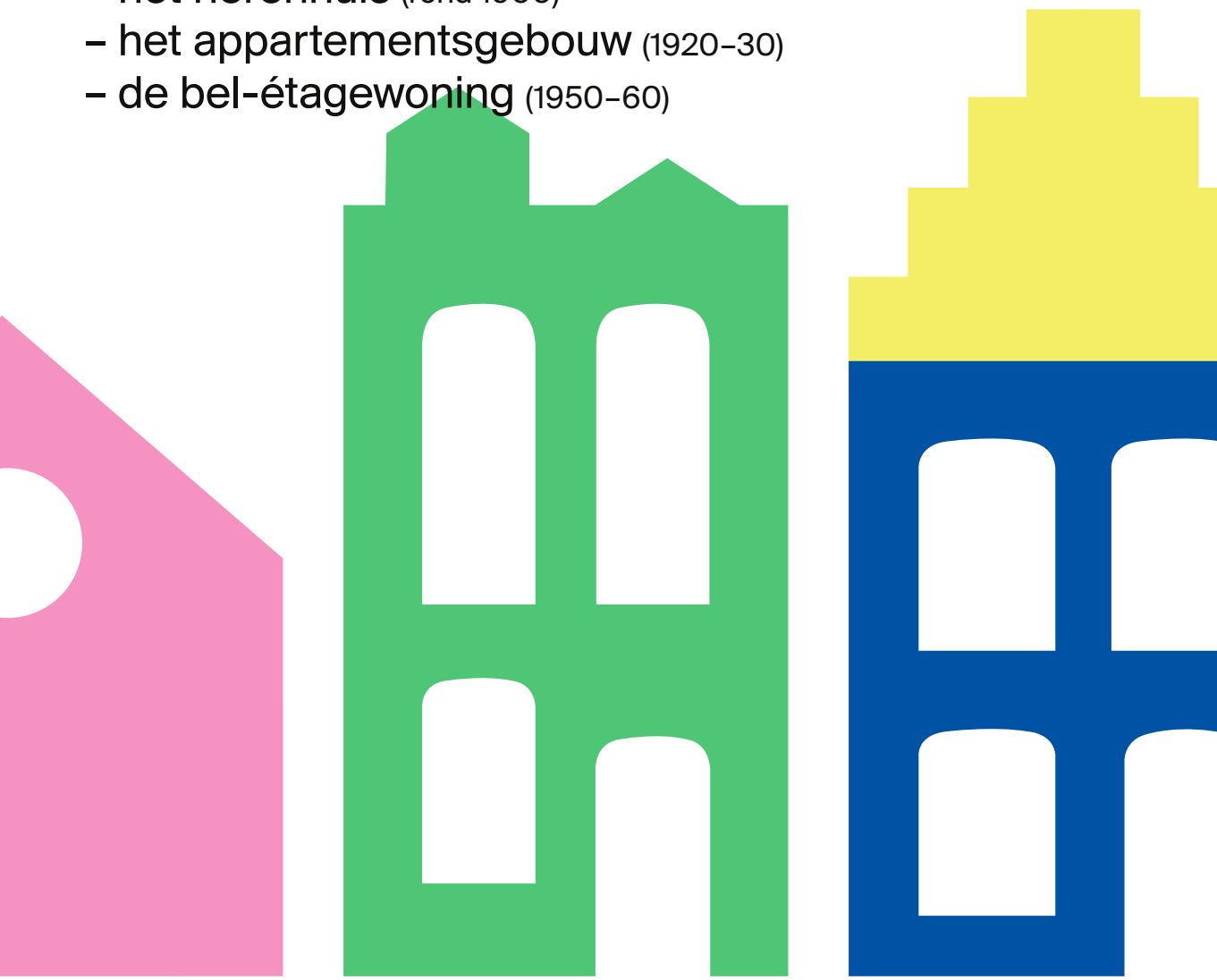
Erfgoedkoffer

De gevel vertelt
3 type woningen
3 tijdperken

– het herenhuis (rond 1900)
– het appartementsgebouw (1920–30)
– de bel-étagewoning (1950–60)

Dossier voor de leerkracht

Erfgoed klassen .brussels

urban.brussels

Voorwoord

Een gevel kan veel vertellen over de manier van wonen in een bepaalde periode. De vorm, de afmetingen, en de plaats van de deuren en ramen: dat is niet alleen een kwestie van smaak. Het zegt ook iets over het leven achter de gevel in de tijd waarin de woning werd gebouwd. De samenleving verandert voortdurend, en de manier van wonen verandert mee!
In dit dossier ontdek je drie soorten gevels die typisch zijn voor het Brusselse straatbeeld: van een herenhuis tot een appartementsgebouw en een bel-étagewoning.

Leerdoelen
- De leerlingen leren de gevel(s) van een herenhuis, een appartementsgebouw en/of een bel-étagewoning observeren, beschrijven en herkennen.
- De leerlingen kunnen de drie gevels in verband brengen met een bepaalde periode, ontdekken hoe de manier van leven tussen 1900 en 1960 veranderde en deze informatie koppelen aan de mode, het vervoer en de verstedelijking van elke periode.

In dit dossier vind je
- Een infofiche over het herenhuis, het appartementsgebouw en de bel-étagewoning
- Beeldmateriaal om de observatie op straat voor te bereiden
- Instructies voor het uitvoeren van de oefeningen op straat en in de klas
- De oplossingen van de oefeningen

Opmerkingen
- De oefeningen zijn chronologisch opgebouwd maar je kunt de onderdelen gerust aanpassen aan je leerplan.
- Het materiaal is grotendeels tweetalig. Dat is, zoals we goed beseffen, een mes dat aan twee kanten snijdt: het biedt een mooie kans om spelenderwijs de andere taal te leren, maar kan ook een hindernis zijn als de taalbeheersing minder sterk is. Daarom hebben we geprobeerd de twee talen zo duidelijk mogelijk van elkaar te onderscheiden.

Inhoud

Op straat — **ROZE TAS**

Infofiche **6**
Informatie om je kennis te laten maken met de drie type woningen die hier behandeld worden: het herenhuis, het appartementsgebouw en de bel-étage woning. **(Bibliografie p. 9)**

I.a. Voorbereiding **10**
Tips bij het kiezen van een gevel
Enkele tips om je op weg te helpen bij het selecteren van gevels in de schoolbuurt die jij en je leerlingen zullen gaan observeren.

Architectuurgids gevels **14-23**

I.b. Observatie op straat **24**
De leerlingen observeren de gevel op basis van verschillende kenmerken (de afmetingen, de vorm, de plaatsing van ramen en deuren) en verwerken de kennis in een tekening. (oplossingen p. 26-29)

In de klas — **GROENE TAS**

II. Maquettespel **30**
De leerlingen gaan aan de slag met maquettes van de 3 woningtypes tussen 1900 tot 1960. Zo ontdekken ze hoe de organisatie van de gevel en de indeling van het interieur met elkaar verbonden zijn. Vervolgens koppelen ze dit aan veranderingen in de mode, het transport en de stadsplanning. (oplossingen p. 32-40)

In de klas — **BLAUWE/GELE TAS**

III. Het grondplan ontcijferen van een woning rond 1900: **het herenhuis** **41**
De leerlingen leren het grondplan lezen van een herenhuis en krijgen inzicht in de manier van wonen op de verschillende verdiepingen. (oplossingen p. 45)

In de klas

IV. Het grondplan ontcijferen van een woning uit 1950-1960 : **de bel-étagewoning** **46**
De leerlingen leren het grondplan lezen van een bel-étagewoning en krijgen inzicht in de manier van wonen op de verschillende verdiepingen. (oplossingen p. 49)

In de klas — **Downloadbare bijlage**

V. **Extra** – Het grondplan ontcijferen van een woning in de jaren 1920-1930: **het appartementsgebouw** **50**
De leerlingen leren het grondplan lezen van een appartements-gebouw en krijgen inzicht in de manier van wonen in een appartement.

Infofiche

De gevel van een woning kan ons heel wat vertellen over de mensen die het huis lieten bouwen of die er in die tijd woonden. Wij kozen voor drie gevels uit verschillende periodes die elk een specifiek voorbeeld vormen voor die tijd in kwestie.

1902, Architect Josse Van Kringe
Jennevalstraat 15, 1000 Brussel

1. Het herenhuis

Tweede helft 19de eeuw - Eerste Wereldoorlog

Bij het herenhuis zie je aan de grootte en de plaatsing van de ramen duidelijk een hiërarchie die verwijst naar de toenmalige manier van leven.

De verdiepingen

Typisch voor dit soort woningen is het raam op straatniveau. Hierachter bevond zich een ruimte half onder de grond. Oorspronkelijk diende deze verdieping als keuken en wasplaats. Ze werd de kelderkeuken genoemd. Ze was duidelijk gescheiden van de andere leefruimtes, zodat de bewoners niet geconfronteerd werden met het afval en slechte geuren. De ruimtes waren koel, een voordeel in een tijd zonder frigo's, maar kreeg weinig licht binnen. Het niveau van de keuken verraadt dan ook de aanwezigheid van huispersoneel.

Een gevolg van deze kelderkeuken was dat de belangrijke leefruimtes (salon, eetplaats, achterkamer of soms veranda) een stuk hoger lagen dan het straatniveau. Vanuit het salon had je een goed zicht op straat, terwijl je zelf moeilijk gezien werd. Licht viel overvloedig binnen. De hoge plafonds van deze kamers, de hoogste in heel het huis, en de grote ramen gaven grandeur en prestige. Het waren ook de meest gedecoreerde kamers. Op deze verdieping, de bel-étage, ontving men de gasten.

Op de verdiepingen boven de bel-étage bevonden zich de privévertrekken: de kamers voor de ouders, daarboven voor de kinderen, en op het hoogste niveau voor het personeel. Hoe hoger je gaat in het herenhuis, hoe lager de plafonds worden. En dat zie je aan de ramen in de gevel, omdat ze steeds kleiner worden.

De gevel

De indeling van de gevel is asymmetrisch met een smalle en een brede travee. Ook dat vertelt iets over de algemene indeling van het huis: achter de smalle travee bevindt zich de traphal, terwijl je achter de brede travee de (woon)kamers vindt. Of het nu gaat om een eerder bescheiden herenhuis of een veel ruimere woning, deze indeling domineert tot aan de Eerste Wereldoorlog.

Bezoek een Brussels herenhuis
Neem een kijkje in een 19de-eeuws Brussels herenhuis en verken met je leerlingen het interieur van dit type woning. De volgende huizen zijn te **bezoeken met een klas**:

- **Het Autrique Huis, Schaarbeek:**
  Een typische indeling van een herenhuis.
  www.autrique.be/nl/bezoek/praktisch/bezoek

- **Het Maison Hannon, Sint-Gillis:**
  een huis met een kelderkeuken en een ontvangstverdieping waarvan het plan zich rond een centrale traphal ontwikkelt.
  https://maisonhannon.be/nl/node/34

- **Huis van Eetvelde:**
  een herenhuis met een bijzondere indeling door de centrale plaatsing van een lichtkoepel en een ruimte voor recepties.
  www.lab-an.be/#contact

1934, Architect René Delbecq
Cervantesstraat 75, 1190 Brussel

2. Het appartementsgebouw

Het Interbellum

Na de Eerste Wereldoorlog zien we de opkomst van hoogbouw. Per m^2 grondoppervlakte kan men daarin immers meer mensen huisvesten en de Brusselaars beginnen het idee om in appartementen te leven, te aanvaarden.

Collectieve huisvesting

In appartementsgebouwen konden de bewoners diensten, personeel en voorzieningen delen die voor één gezin te duur waren geworden, bijvoorbeeld het onderhoud van gemeenschappelijke of privéruimtes, de postverdeling of de bewaking. Bovendien geven appartementen het voordeel dat het hele huiselijke bestaan op dezelfde verdieping gebeurt. Liften vergemakkelijken dan weer het leven op de hogere verdiepingen. Ook de wet op de mede-eigendom (1924) die de juridische aspecten tussen mede-eigenaars beter regelt, is een stimulans voor het appartementsgebouw.

De gevel

In de gevel zien we een opeenvolging van dezelfde ramen op elke verdieping. Zij vertellen ons dat de binnenindeling van het appartementsgebouw op elke verdieping hetzelfde is. De traphal, met haar ramen van beneden tot boven, is ook duidelijk zichtbaar in de gevel.

1957, Architect Raoul Brunswyck
de Villegaslaan 25,
1083 Brussel

3. De bel-étagewoning

Na de Tweede Wereldoorlog

Terwijl de maatschappij in de jaren 1950-1960 democratiseert, verhoogt ook de levensstandaard. De productie stijgt, alsook de werkgelegenheid en de lonen. De consumptiemaatschappij dient zich aan en ‘koning’ auto verovert de wegen. Het bezit van een wagen is het bewijs van een geslaagd leven, en dat mag gezien worden. Een groot stuk van het gelijkvloers, zelfs meer dan de helft van de gevel, wordt ingenomen door de garagepoort, naast de ingang van het huis, met aanpalend een berg- of wasruimte. De leefruimtes beginnen pas op de eerste verdieping. Dit type van woning krijgt de naam ‘bel-étagewoning’.

Dankzij het systematisch gebruik van gewapend beton kan de gevel geopend worden met raampartijen over de breedte van de hele gevel. Het salon en de eetplaats vormen één grote leefruimte die de naam ‘living’ meekrijgt. Deze kan zelfs over de hele diepte van het huis lopen, van de tuin tot de straat. Hierdoor, én door de ligging op de eerste verdieping, profiteren de bewoners van een overvloedige lichtinval. Deze eengezinswoningen werden vaak als rijhuis gebouwd.

Bibliografie

Wil je graag verder lezen?
Dan raden wij de volgende titels aan:

- Dubois, M. (Januari/februari 1996), *De rijwoning. Een woningtype met een rijk verleden en een toekomst*. Vlaanderen, 45 (259), p. 8-32. Te raadplegen via: www.dbnl.org/tekst/_vla016199601_01/_vla016199601_01_0003.php

- Van Dijk, P. (2006), *Appartementsgebouwen uit het interbellum*. Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Directie Monumenten en Landschappen, Brussel. Te raadplegen via: https://erfgoed.brussels/links/digitale-publicaties/pdf-versies/bskg/appartementsgebouwen-uit-het-interbellum

- Berckmans, C. & Bernard, P. (2007), *Bruxelles ’50 ’60. Architecture moderne au temps de l’Expo 58*. Éditions Aperté, Brussel. Weliswaar in het Frans, maar goed naslagwerk voor voorbeelden van de bel-étagewoning.

ROZE TAS

I.a. Voorbereiding

voor de observatie op straat

Hoe kies je een gevel?

Om met je leerlingen de straatobservatieoefening te kunnen doen, moet je minstens één gevel vinden die overeenkomt met een van de drie woningtypes. Hieronder vind je enkele tips die je op weg helpen gevels te kiezen die je met jouw leerlingen kunt observeren in de schoolbuurt.

Wegwijzer

1. Architectuurgids gevels

Om een idee te krijgen van de soort gevels die je kunt kiezen kan je de ‘Architectuurgids gevels’ raadplegen (p. 12-23). Deze bestaat uit drie delen die overeenkomen met de drie woningtypes die worden behandeld in deze koffer. Elk deel begint met een schema van de gevel van het type woning. Hierop bestaan verschillende stijlen en variaties, daarom vind je na het schema steeds een aantal voorbeelden in de vorm van foto’s met uitleg.

2. Op zoek naar gevels

Heb je een uurtje de tijd? Ga dan op wandel in de schoolbuurt en kijk goed naar de gevels om je heen. Soms vind je de naam van de architect of het bouwjaar op de gevel. Deze informatie kan je meestal dicht bij het voetpad vinden, maar het kan ook ergens tussen het gelijkvloers en de eerste verdieping staan of onder de dakrand.

Idealiter:

– Kies je een rustige straat, op die manier is iedereen verstaanbaar en kan je veilig te werk gaan.
– Zorg je ervoor dat de gekozen gevel goed zichtbaar is vanaf de overkant van de straat. De leerlingen moeten de volledige gevel kunnen zien om deze na te tekenen.

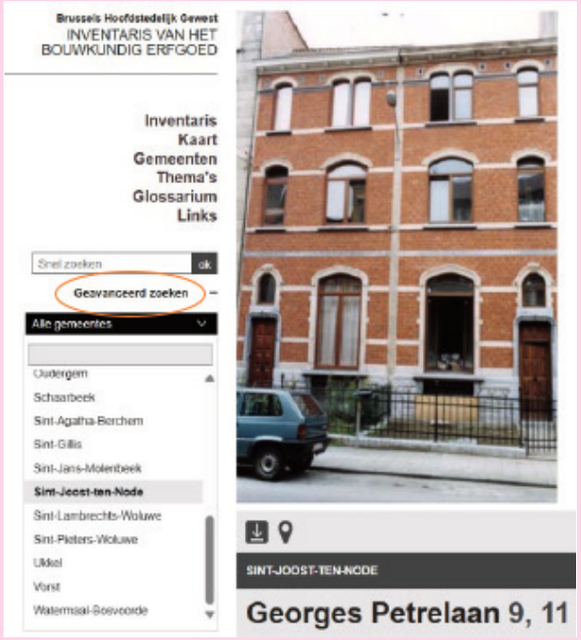
Heb je twijfels over een gevel of andere vragen? Stuur dan een mail naar erfgoedklassen@coudenberg.brussels en we helpen je graag verder!

3. Andere zoekmogelijkheden

– Verken de buurt online met behulp van **Google Street View.**
– Raadpleeg de Inventaris van het bouwkundig erfgoed van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest via de website https://monument.heritage.brussels/nl/. Hier kan je talloze gebouwen terugvinden door te zoeken op verschillende termen.

Hoe zoek je in de Inventaris van het bouwkundig erfgoed?

Links in het zoekmenu kan je filters instellen, zoals de gemeente, de straat, de architect, het woningtype, de stijl of het bouwjaar. Dit geeft je een overzicht van alle woningen in Brussel die hieraan voldoen.

Architectuurgids gevels

Samen met je leerlingen ga je op pad om een of meer gevels te bekijken. Hoe kies je deze gevels en met welke criteria moet je rekening houden?

Om je op weg te helpen vind je in deze gids enkele voorbeelden. De gevels zijn onderverdeeld in de drie types die in deze koffer aan bod komen: het herenhuis (rond 1900), het appartementsgebouw (jaren 1920-1930) en de bel-étagewoning (jaren 1950-1960).
Voor elk type gevel vind je eerst een schema met de belangrijkste kenmerken. Daarna volgen voorbeelden van gevels die je in Brussel kunt vinden: eerst een gevel die precies overeenkomt met de kenmerken van het schema, gevolgd door een reeks variaties die laten zien hoe gevels van hetzelfde type toch kunnen verschillen.

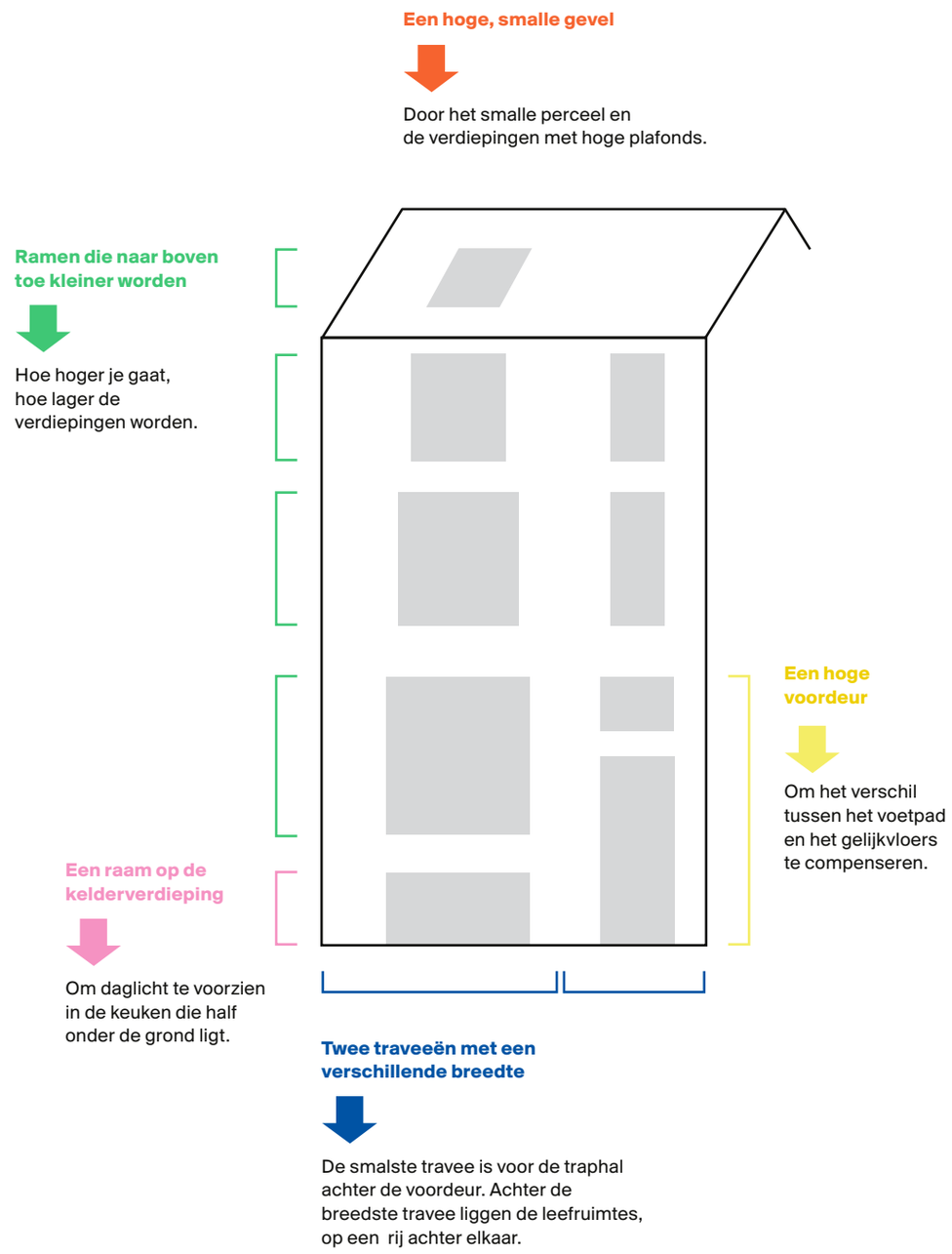

1. Het herenhuis
rond 1900

a. Schema van de gevel

b. Typegevel en varianten

typegevel

Clovislaan, Brussel

Brussel, Eburonenstraat
Het raam van de bel-étage is eerder smal, maar de gevel volgt wel de standaard indeling van het herenhuis.

Sint-Joost-ten-Node, Warmoesstraat
Door de enorme erker lijkt deze verdieping belangrijker dan de bel-étage.

Etterbeek, Dekensstraat
Een lager herenhuis met twee verdiepingen. Het raam van de bel-étage is eerder smal en heeft weinig versiering.

Brussel, Paviastraat
Vanaf de eerste verdieping is er nog maar één travee. De kelderkeuken is omgebouwd tot garage.

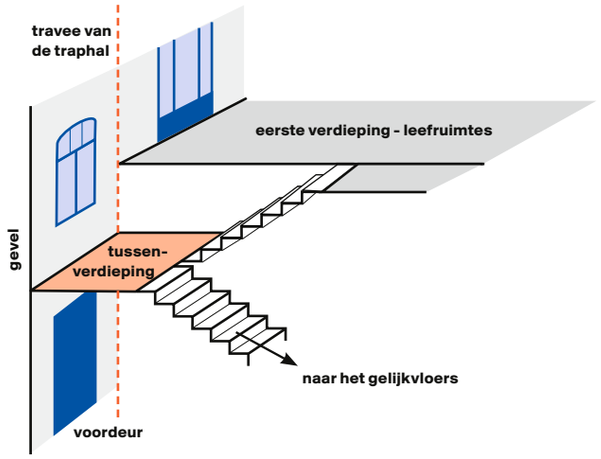
Etterbeek, Frankenstraat
Drie gelijke traveeën: het grote, brede raam is vervangen door twee smallere.

Etterbeek, Nerviërslaan
De stijl is anders dan een standaard herenhuis, maar je ziet duidelijk de kelderkeuken en de hoge voordeur.

Schaarbeek, Haachtsesteenweg
De gevel is erg breed, maar volgt wel het principe van het herenhuis: de kelderkeuken, de bel-étage en daarboven de slaapkamers. De dubbele deur was vroeger een koetsdoorgang.

Ukkel, Joseph Bensstraat

De ramen zijn per verdieping niet op gelijke hoogte geplaatst. Dit wijst erop dat de traphal aan de voorgevel ligt en niet aan de kant van de tuin zoals meestal het geval. Het raam boven de voordeur behoort daardoor tot de tussenverdieping.

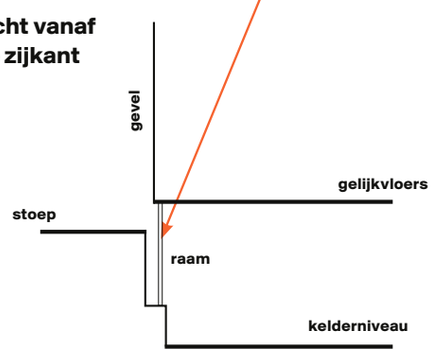

Sint-Gillis, Emile Feronstraat

Soms is het raam niet erg hoog. Om toch genoeg licht binnen te krijgen wordt een verdiepte ruimte tegenover het raam uitgegraven. De witte tegels op de buitenmuur weerkaatsen het daglicht en zorgen zo voor extra licht binnen in de keuken.

Zicht vanaf de zijkant

2. Het appartementsgebouw

jaren 1920–1930

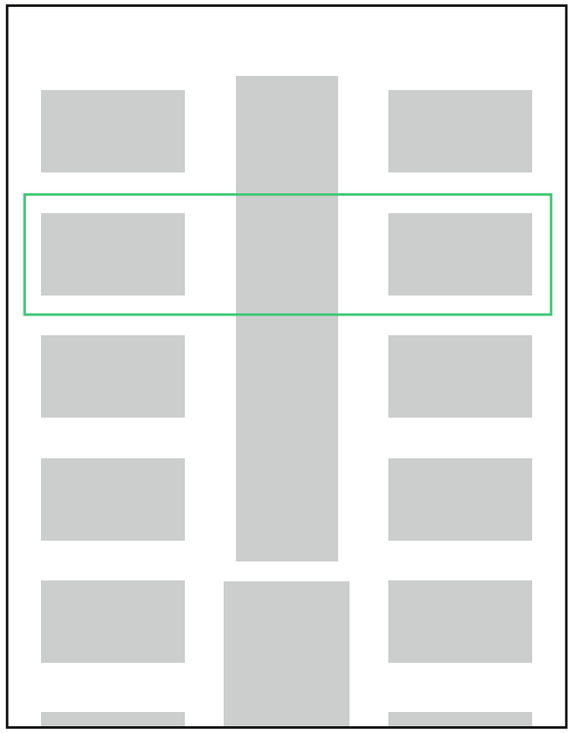
a. Schema van de gevel

Een brede en hoge gevel

Groot genoeg om voldoende appartementen in onder te brengen.

Elke verdieping ziet er hetzelfde uit

Op elke verdieping zijn er één of meerdere appartementen.

Een klein raam op de kelderverdieping

Net groot genoeg om wat licht en lucht naar binnen te brengen in een ruimte die bijna helemaal onder de grond ligt. Hier geen kelderkeuken meer, want elk appartement heeft zijn eigen keuken.

Een raam in het midden over bijna de hele hoogte van de gevel

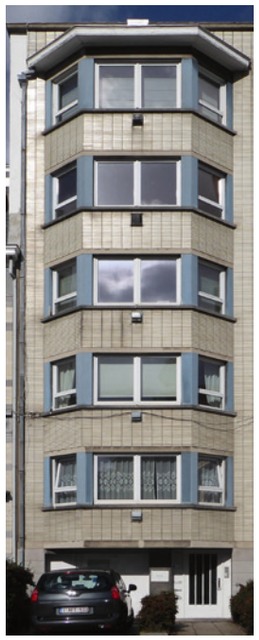
Om de traphal te verlichten.

b. Typegevel en varianten

typegevel

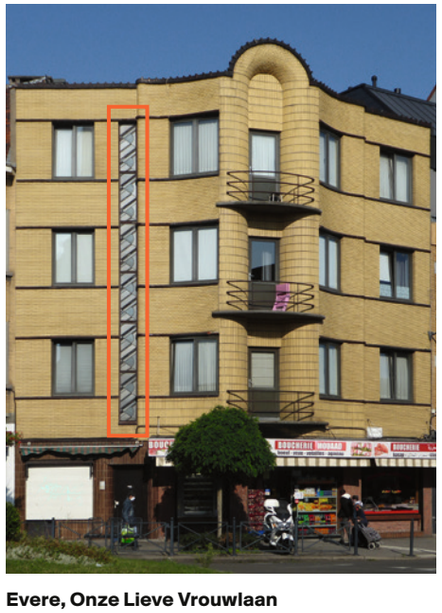
Vorst, Cervantesstraat

Brussel, Ambiorixsquare
Vanaf de straat is de traphal niet zichtbaar. Zo krijgen de appartementen meer daglicht.

Evere
De traphal is niet zichtbaar, maar de symmetrie van de gevel toont twee appartementen per verdieping.

Evere, Onze Lieve Vrouwlaan
De traphal, boven de voordeur, is over de hele hoogte gedecoreerd met een glas-in-loodraam.

Evere, Onze Lieve Vrouwlaan **Ukkel, Kolonel Chaltinstraat**
Hoewel grote appartementsgebouwen in het interbellum gebruikelijker waren, kwamen kleine appartementsgebouwen met één woning per verdieping nog steeds veel voor. Ze hadden dezelfde indeling en verdeling van kamers per verdieping.

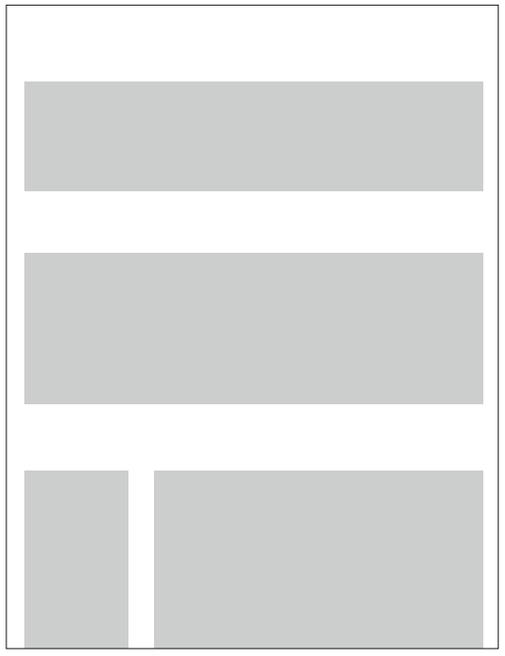

Brussel, Varkensmarkt **Brussel, Rijkeklarenstraat**
Appartementsgebouwen met (oorspronkelijk) een winkel op het gelijkvloers.

3. De bel-étagewoning
jaren 1950–1960

a. Schema van de gevel

Het raam loopt door over de hele breedte van de gevel

- Zo krijg je een optimale lichtinval.
- Er is gebruik gemaakt van gewapend beton als bouwmateriaal omdat het grote openingen in de muur kan opvangen qua gewicht.

Geen ramen of leefruimtes op het gelijkvloers

Hier bevinden zich de garage, de inkomhal en daarachter een berg- en wasplaats.

Garagepoort

Om de nieuwe aanwinst te beschermen: de auto.

b. Typegevel en varianten

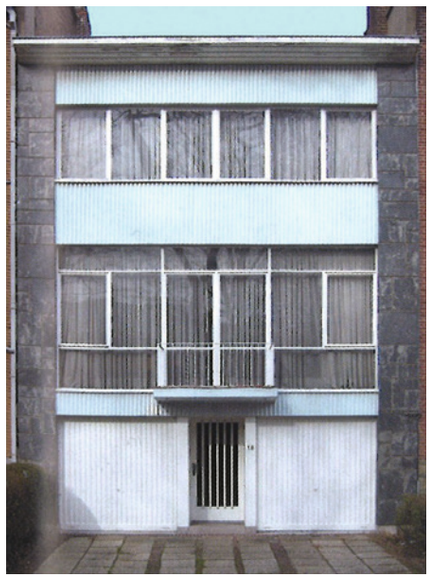
typegevel

Jette, Odon Warlandlaan

Sint-Jans-Molenbeek, Alfred Duboisstraat
In tegenstelling tot de 1ste verdieping wordt het bandvenster onderbroken op de 2de verdieping, waarschijnlijk zijn er dus twee kamers aan de voorkant op dit niveau.

Schaarbeek, Heliotropenlaan
Een eengezinswoning met een centrale voordeur met links én rechts een kleine garage.

Ganshoren, Villegaslaan
Deze voor die tijd luxueuze woning heeft een bredere gevel met twee verschillende raampartijen per verdieping.

Anderlecht, Jules Graindorlaan
Hier is de raampartij op de eerste verdieping onderbroken, net als op de tweede verdieping.

Ukkel, Edith Cavellstraat
Appartementsgebouw met volledig glazen gevels. In plaats van een garage heeft het winkels op de begane grond.

Elsene, Armand Huysmanslaan
Hier is de gevel vrij smal en hoog. Het is hetzelfde woonprincipe maar aangepast aan de grootte van het perceel en de bouwstijl.

Jette, Firmin Lecharlierlaan
De twee brievenbussen geven aan dat het gebouw is opgedeeld in twee appartementen. In veel gemeenten komen gebouwen voor die van buitenaf lijken op een bel-étagewoning, maar eigenlijk 2 of 3 appartementen bevatten. Niet elk appartement heeft dus een eigen garage.

Deel je ervaring! Vermeld hieronder het adres van de gevel die je met jouw leerlingen hebt geobserveerd.

ROZE TAS

I.b. Observatie op straat

Doelstellingen

De leerlingen leren door observatie verschillende architecturale elementen van een gevel kennen. Zij ontdekken op welke manier een gevel georganiseerd is. Zij verkennen de kenmerken van verschillende geveltypes en kunnen deze met elkaar vergelijken.

Materiaal

- 8 observatiemappen en 8 roze zakjes.
- Niet voorzien: 1 blad papier, potlood en gom per leerling + harde ondergrond om op te tekenen per leerling.

Verloop

Voordat je vertrekt, verdeel de klas in maximaal 8 groepen. Neem de roze tas mee met de observatiemappen en de zakjes.
Elke leerling neemt een harde ondergrond, een blad papier, een potlood en een gom.

Verloop

Samen met de leerlingen ga je de schoolbuurt in om een herenhuis, een appartementsgebouw en/of een bel-étagewoning te observeren. Eenmaal ter plaatse stel je de groepen zo op dat iedereen de gevel goed kan zien. Deel per groep een observatiemap en een zakje uit. De observatiemap is tweetalig; wijs de leerlingen daarop. Dat zal het gebruik ervan vergemakkelijken.

Stap 1 – Observatie: afbeeldingen

Elke groep opent de observatiemap en leest de uitleg bij stap 1. De leerlingen vergelijken de gevel per kenmerk (namelijk: de omtrek, de hoogte, de deuren en poorten, de ramen) met de afbeeldingen op de kaartjes. De kaartjes die niet overeenkomen met wat ze op de gevel zien worden omgedraaid, zoals het spel *'Wie is het?'*.

➡ Uiteindelijk zullen enkel de kaartjes die nog zichtbaar zijn de gevel beschrijven.

Stap 2 – Observatie: zinnen

De leerlingen draaien de map om en lezen de uitleg bij stap 2. Elke groep haalt de 7 zinnen uit het roze zakje. De zinnen die bij de gevel passen schuiven ze in de hoesjes. Als ze klaar zijn dan worden de gekozen afbeeldingen en de zinnen in de map met elkaar vergeleken: komt het overeen?

➡ Bekijk voor de volgende stap of alle groepen de juiste zinnen en afbeeldingen hebben gekozen.

Stap 3 – Samenvatting: tekenen

Na de observatie vat iedere leerling de kenmerken van de gevel samen in een eigen tekening. Laat de leerlingen goed letten op de verhoudingen en de plaatsing van de ramen en deuren. Ze gaan stapsgewijs te werk: eerst tekenen ze een rechte lijn voor het straatniveau, daarna de omtrek van het huis, dan de verdiepingen en tot slot vullen ze de gevel aan met de ramen en deuren.

➡ De tekeningen worden bijgehouden zodat ze later gebruikt kunnen worden voor het *maquettespel* in de klas.

Stap 4 – Vergelijking: vraag-en-antwoord

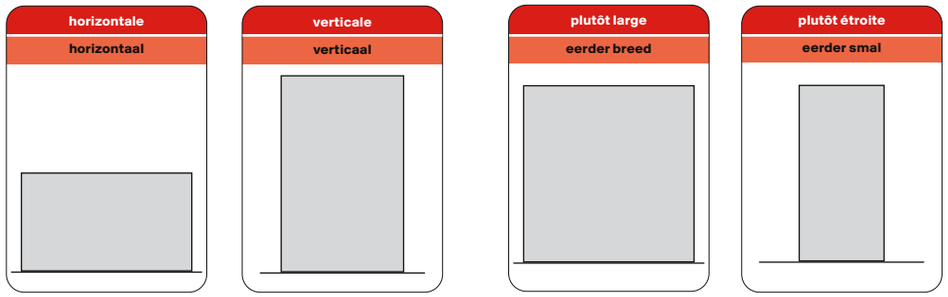
Ga met de klas voor een andere gevel in de buurt staan en bekijk aandachtig. Vergelijk deze met de vorige gevel via een vraag-en-antwoordspel. Laat de leerlingen de verschillen en overeenkomsten benoemen in de omtrek (breed of smal), de hoogte (het aantal verdiepingen) en de organisatie (de plaats van ramen en deuren) van de gevels. Bespreek of het gaat om hetzelfde type gevel en eindig met de vraag welke gevel hun voorkeur heeft en waarom.

➡ Deze vergelijking helpt leerlingen de kenmerken van de gevels beter te onthouden.

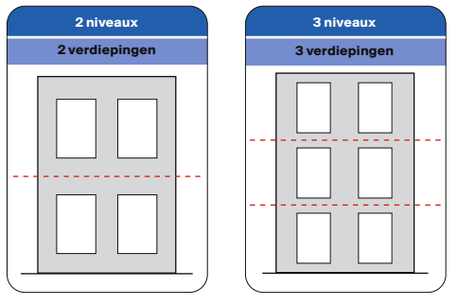
Het observeren van de gevels op straat zit er op! Tijdens de klasoefeningen met de maquettes zullen de leerlingen erachter komen waarom de gevels op deze manier opgebouwd en georganiseerd zijn.

Stap 1 – Afbeeldingen

1 La silhouette | 1 De vorm

2 La hauteur | 2 De hoogte

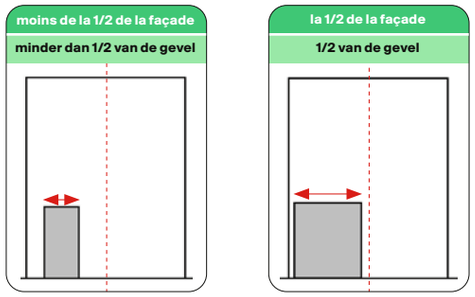

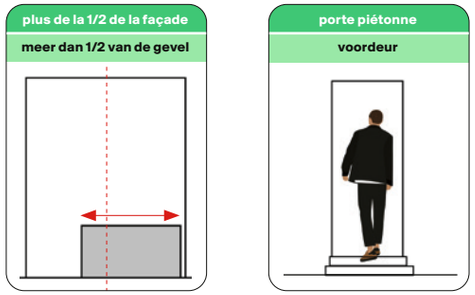
Tijdens deze oefening gebruiken we het woord verdieping. Een verdieping is een ruimte die wordt omsloten door een vloer en een plafond. De ruimte onder het dak wordt daarom gezien als een verdieping, net als de ruimte onder de stoep.
Om het aantal verdiepingen van een woning te bepalen, tellen de leerlingen het aantal ramen, groot of klein, over de hoogte van de gevel.
Als de ramen niet gelijkmatig over de hoogte zijn verdeeld, dan tellen de leerlingen de ramen in de travee zonder deur.

Op deze gevel zijn er bijvoorbeeld 4 verdiepingen.

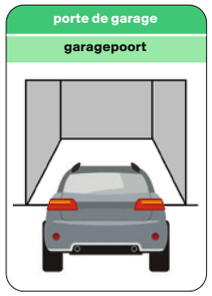
3 Les portes | 3 De deuren en poorten

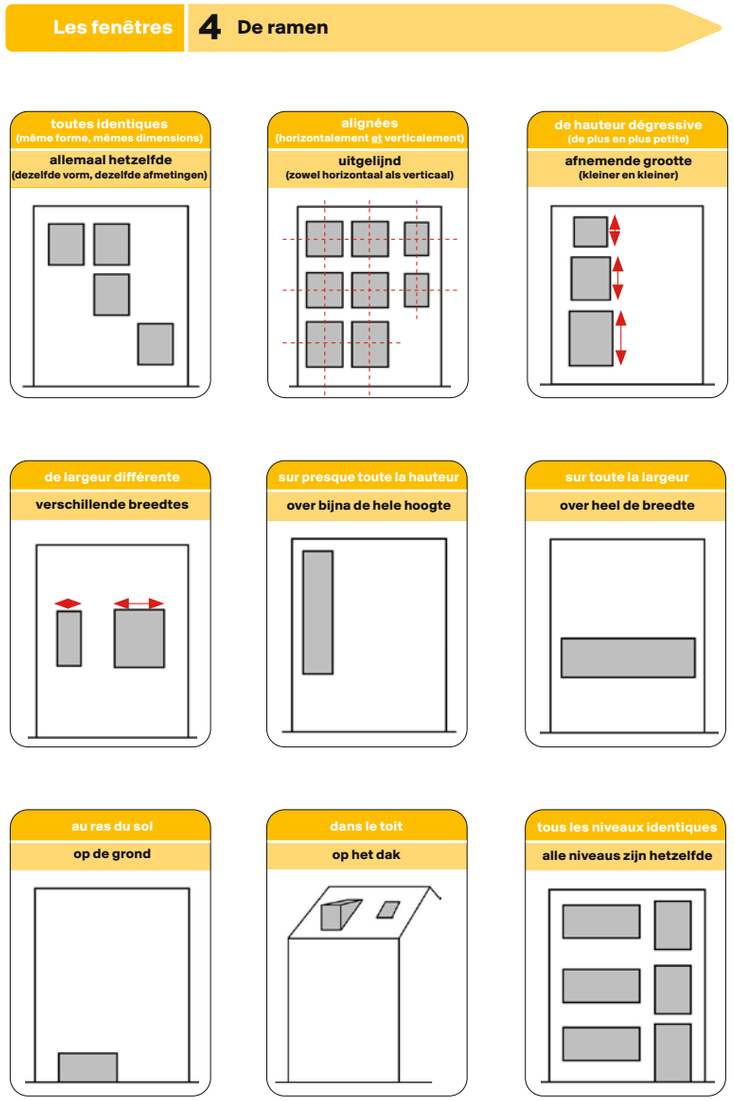
Een garage of een doorgang?
Een garagedeur geeft toegang tot een afgesloten ruimte waar (meestal) een auto wordt geparkeerd. Een koetspoort is een doorgang die leidt naar de achterkant van het gebouw.

Hoewel beide deuren op elkaar lijken omdat ze afgesloten worden met een deur, zijn er een paar verschillen die je kunnen helpen om ze uit elkaar te houden:
- In herenhuizen (waar garages zeldzaam zijn) is een brede deur meestal een koetspoort, oorspronkelijk bedoeld voor koetsen.
- Een koetspoort is doorgaans hoger dan een garagedeur.
- Soms werd een koetspoort later dichtgemaakt en omgebouwd tot een garage of extra woonruimte.

Vanaf het interbellum (de periode tussen de twee wereldoorlogen) werden auto's gebruikelijker. Gebouwen uit die tijd kunnen zowel garages aan de voorkant van de woning hebben als doorgangen die leiden naar garages aan de achterkant van de woning.

Stap 2 – Zinnen

Het is niet nodig alle schuingedrukte tekst al mee te geven aan de leerlingen. Dit is aanvullende informatie voor jou als leerkracht om te begrijpen waarom de gevel op deze manier georganiseerd is. Tijdens de maquetteoefening (groene tas) in de klas krijgen de leerlingen deze uitleg ook.

1. Jullie staan voor een herenhuis.

Mijn vorm is hoog en smal.

Hoe hoger je gaat, hoe kleiner mijn ramen worden.

De leerlingen hebben een verschil in hoogte gezien tussen de verschillende verdiepingen. In de klas gaan jullie ontdekken dat dit te maken heeft met de functies die de verschillende verdiepingen hebben.

Er bevindt zich een verdieping half onder de grond.

Daardoor komt er weinig licht binnen en heb je weinig zicht op buiten.

---

2. Jullie staan voor een appartementsgebouw.

Vanaf de eerste verdieping zijn alle ramen hetzelfde. (zelfde vorm en zelfde plaats)

Op elke verdieping is er een appartement dat op dezelfde manier is ingedeeld.
De verschillende ruimtes bevinden zich dus steeds op dezelfde plek.
Het is goedkoper om dezelfde elementen te bouwen en het creëert eenheid in het gebouw.

---

3. Jullie staan voor een bel-étagewoning.

Mijn ramen lopen over de hele breedte van de gevel.

Hierdoor komt er veel licht binnen en is er veel zicht op buiten.

Er is een garage op het gelijkvloers.

Het gelijkvloers wordt ingenomen door de auto. Om deze te beschermen krijgt de auto op deze verdieping een eigen ruimte. De woonruimtes bevinden zich daarom een verdieping hoger.

GROENE TAS

II. In de klas: maquettespel

Doelstellingen

- De leerlingen begrijpen het verband tussen de organisatie van een gevel en de verschillende functies van de kamers erachter.
- De leerlingen kunnen de gevel in een bredere context plaatsen door de stadsplanning, de mode en het transport in een bepaalde periode te verkennen.
- De leerlingen kunnen de geobserveerde gevel(s) op straat linken met een van de drie woningtypes die in deze oefening aan bod komen.

Materiaal

3 groene zakken met in elk:
- 3 plateaus in A3 formaat
- 3x 5 beschrijvende zinnen
- 3 maquettes om in elkaar te steken (3 gevels + 3 interieurs)
- 1 fiche inhoud voor het opbergen van het materiaal
- 1 groen plastiek hoesje met:
  · 3 koppels, 3 modelauto's en 3 postkaarten
  · 6 groene vilten pootjes voor de maquettes

1 accordeon van de drie gevels op schaal.

Te downloaden op onze website of hier:
1 set afbeeldingen om af te drukken of te projecteren van:
· rijtuigen en auto's
· personages
· postkaarten van de stad

www.erfgoedklassen.brussels
> lesmateriaal > erfgoed-kinderspel
> de gevel vertelt

Voorbereiding

1. Zet de maquettes op voorhand in elkaar zodat de leerlingen het spel kunnen ontdekken.

Met de leerlingen:

2. Verdeel de klas in 3 groepen. Maak met de tafels 3 eilanden, elke groep neemt plaats rond een eiland.
3. Op elk eiland, plaats 3 verschillende maquettes en een zak.
4. Plaats 1 plateau voor elke maquette.

Verloop

Samen met je leerlingen overloop je het maquettespel stapsgewijs. Als hulpmiddel bij je uitleg kan je steeds verwijzen naar de accordeon en/of de set afbeeldingen gebruiken.

Stap 1 – 15 zinnen

Elke groep leerlingen verdeelt onderling de 15 zinnen. Idealiter heeft elke leerling een paar verschillende kleuren.
- De leerlingen observeren samen de 3 gevels en openen de deuren en ramen om te zien wat er erachter gebeurt.
- Daarna lezen ze de zinnen en leggen ze elke zin bij de juiste gevel op de strook met dezelfde kleur.

➡ **Uiteindelijk zal er bij elke gevel vijf zinnen in verschillende kleuren liggen.**

Stap 2 – Auto's, personages en postkaarten

De leerlingen bekijken de verschillende auto's, personages en postkaarten van een Brusselse wijk. In groep overleggen ze welke auto, welk koppel en welke postkaart bij welke gevel past, en plaatsen deze items eveneens op het plateau.
Voor deze oefening werd voor elke gevel een motorvoertuig gekozen, maar eigenlijk past een koets beter bij de tijdsperiode van het herenhuis. Om toch een voorbeeld van een paardenkoets aan de leerlingen te tonen, kan je de set afbeeldingen gebruiken.

➡ **De leerlingen hebben bij elke gevel een auto, een koppel en een postkaart geplaatst.**

Stap 3 – Samenvatting

Iedereen klaar? Plaats de accordeon op een tafel als hulpmiddel om de oefening samen te vatten. Vraag de leerlingen de verschillende gevels te beschrijven en te vergelijken per kenmerk: de ramen, de bewoners, de verdiepingen, de woonkamer, de traphal en het gelijkvloers. Vervolgens bespreek je aan de hand van de afbeeldingen de verschillende personages, vervoersmiddelen en stadsgezichten. Vraag de leerlingen de afbeeldingen te linken aan de verschillende gevels. De oplossingen en de aanvullende informatie staan op de volgende pagina's.

➡ **Als conclusie pakken de leerlingen de tekening erbij die ze eerder op straat hebben gemaakt. Met de kennis die ze hebben opgedaan, proberen ze deze te koppelen aan een van de gevels van de accordeon. Uit welke periode komt de gevel volgens hen?**

Extra: oefening ‘sprekende gevels’

– Vraag de leerlingen zich voor te stellen dat de gevel die ze hebben getekend, kan spreken. Wat zou de gevel zeggen om zichzelf te beschrijven? Laat de leerlingen de observatiemap als leidraad nemen zodat ze de geselectioneerde afbeeldingen kunnen verwerken in hun beschrijving.

– Je kunt er ook voor kiezen om de leerlingen de gevel van hun eigen huis te laten beschrijven met behulp van de observatiemap. Bij de beschrijving kan de leerling een foto tonen van de woning.

Oplossingen en aanvullende informatie

A. Overzicht antwoorden

Pagina 33: de gevels gelinkt aan de zinnen, de auto’s, de personages en de postkaarten.

B. Aanvullende informatie: Stappen 1 en 2

Pagina 34: woning van rond 1900
Pagina 35: woning uit de jaren 1920-1930
Pagina 36: woning uit de jaren 1950-1960

C. Aanvullende informatie: Stap 3

Pagina 37: de auto’s – het transport
Pagina 38: de personages – de mode
Pagina 40: de postkaarten – het stadsgezicht

A. Overzicht antwoorden

De gevels gelinkt aan de zinnen, de auto’s, de personages en de postkaarten.

Het herenhuis rond 1900

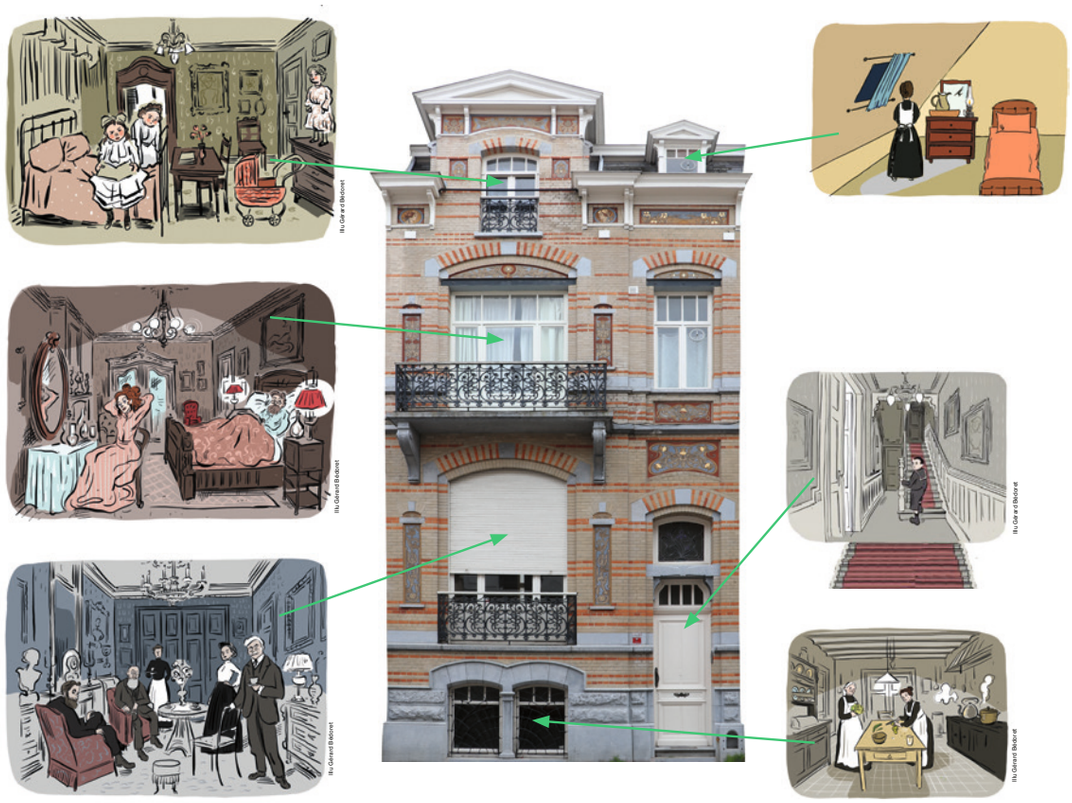
Het appartementsgebouw van 1920-1930

De bel-étagewoning van 1950-1960

B. Aanvullende informatie: Stappen 1 en 2

1. Het herenhuis rond 1900

De ramen:

Hoe hoger je gaat, hoe kleiner mijn ramen worden.

Uitgezonderd die van de kelderkeuken op het straatniveau. De ramen zijn groter voor ruimtes die belangrijk werden gevonden.

In het gebouw:

Op elke verdieping gebeurt iets anders.

Het is een woning voor één familie: de keuken, woonkamer en slaapkamers zijn steeds op een andere verdieping.

Op het gelijkvloers:

De keuken bevindt zich half onder de grond.

Er is weinig licht en uitzicht, maar dat werd niet erg gevonden omdat het de ruimte was waar het personeel kookte.

De bel-étage:

De woonkamer ligt een beetje boven het straatniveau.

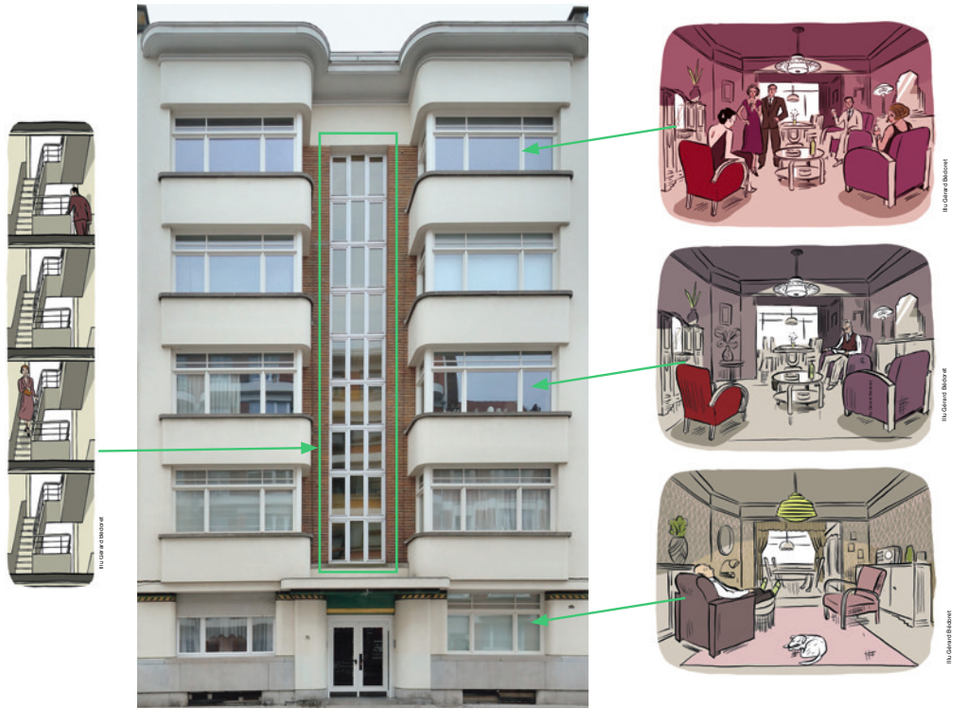
Met veel licht, mooi uitzicht en weinig inkijk is de bel-étage de ideale plaats om bezoekers te ontvangen.

De trappen:

De deur en de smallere ramen wijzen op de aanwezigheid van een traphal.

De gevel is vaak ingedeeld in een smal en een breed deel (traveeën). Achter het smalle deel is de traphal.

2. Het appartementsgebouw van 1920-1930

De ramen:

Mijn ramen zijn bijna allemaal hetzelfde.

In het gebouw:

Elke verdieping is op dezelfde manier georganiseerd.

Op elke verdieping woont een ander huishouden.

Op het gelijkvloers:

Op het gelijkvloers bevindt zich een appartement.

Soms is dit de conciërgewoning of zelfs een winkel.

De bel-étage:

Op elke verdieping is er een woonkamer.

Iedere verdieping heeft een ander appartement met een eigen woonkamer.

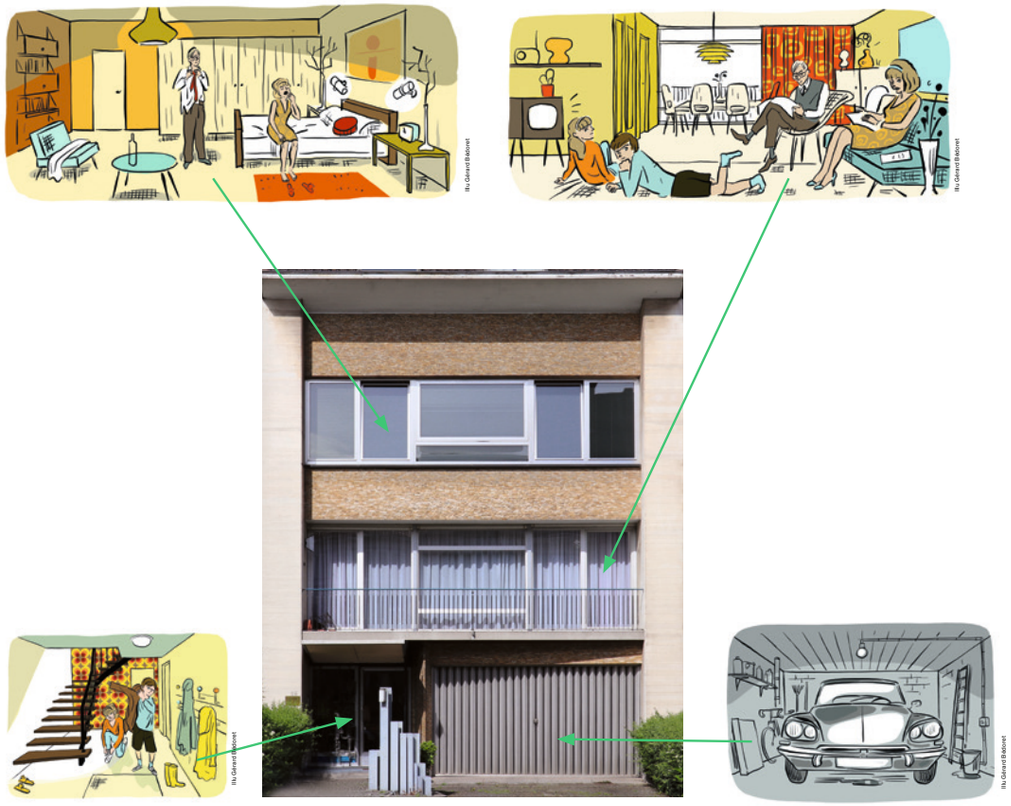
De trappen:

De traphal is zichtbaar dankzij het raam dat van onder tot boven loopt.

Het daglicht in de traphal is aangenaam voor de bewoners die naar de verdieping van hun appartement gaan.

B. Aanvullende informatie: Stappen 1 en 2 (vervolg)

3. De bel-étagewoning van 1950-1960

De ramen:

Mijn ramen lopen over de hele breedte van de gevel.

De ramen zorgen voor veel licht, wat aangenaam is.

In het gebouw:

Elke verdieping heeft een andere functie.

Het is een woning voor één familie, waarbij de ruimtes verdeeld zijn over verschillende verdiepingen.

Op het gelijkvloers:

Op het gelijkvloers bevindt zich een garage.

Na de Tweede Wereldoorlog bezitten steeds meer mensen een auto. De auto krijgt daarom een aparte ruimte in de woning.

De bel-étage:

De woonkamer en de leefruimtes beginnen pas op de eerste verdieping.

Dit maakt ruimte vrij voor de garage op het gelijkvloers.

De trappen:

De traphal is langs de buitenkant niet zichtbaar.

Omdat de traphal alleen dient als doorgang, is er niet veel daglicht nodig en bevindt de trap zich meer centraal in het huis.

C. Aanvullende informatie: Stap 3

1. De auto's – Het transport

In de 19de eeuw werd er gefantaseerd over een voertuig dat zichzelf kon voortbewegen, "een auto-mobiel". Die droom werd werkelijkheid in de jaren 1880, toen een omgebouwde koets voor het eerst zelfstandig reed dankzij een verbrandingsmotor. De auto zou langzaam maar zeker de paardenkoets vervangen.

Rond 1900

Rond 1900 zijn door paarden getrokken voertuigen (zoals karren en koetsen) de norm. De rijken bezitten hun eigen koetsen en hun herenhuizen hebben koetspoorten die naar schuren en stallen leiden. Op straat kan je ook "huurwagens" tegenkomen, de voorlopers van de taxi.

Auto's zijn zeldzaam en erg duur: alleen de allerrijksten kunnen er een aanschaffen. Veel sneller dan 30km/u gaan de eerste modellen ook niet, terwijl de meeste door paarden getrokken voertuigen zo'n 60 km/u halen. Tot na de Eerste Wereldoorlog blijft de auto vooral een statussymbool of een toeristisch vervoersmiddel.

Jaren 1920–1930

In de jaren 1920-1930 worden auto's in massaproductie genomen en wordt het wegennet verbeterd. Auto's beginnen zich te verspreiden, maar alleen onder de rijken. Heel geleidelijk begint de auto het straatbeeld te domineren en verdwijnen de koetsen volledig.

Sommige herenhuizen krijgen dan ook een nieuwe indeling, waarbij de keuken op de kelderverdieping wordt omgebouwd tot garage.

Jaren 1950–1960

Het succes van de auto gaat samen met de opkomst van de consumptiemaatschappij. Europese automerken richten zich op kleinere modellen tegen meer betaalbare prijzen.

Het tijdperk van "koning auto" breekt aan en heeft een grote impact op de architectuur en de stadsplanning. Om de auto goed te beschermen wordt een nieuw type woning bedacht: de bel-étagewoning met een garage op het gelijkvloers. Ook in de stad eist de auto steeds meer ruimte op. Straten worden stedelijke snelwegen en er worden enorme openbare parkeergarages gebouwd met meerdere verdiepingen.

2. De personages – De mode

De drie type woningen komen overeen met een vrij lange periode, waarin de manier van kleden natuurlijk niet hetzelfde is gebleven. De mode veranderde mee met politieke, economische en sociale ontwikkelingen. De voorbeelden hieronder sluiten aan bij de bouwperiode van elke woning en tonen hoe de kleding van een deel van de Belgische bevolking, namelijk die van de middenklasse, evolueerde.

Rond 1900

Kleding wordt op maat gemaakt. Vrouwen uit de middenklasse dragen lange jurken of rokken die zelfs bijna hun schoenen bedekten (arbeidsters dragen rokken tot aan de enkels om zo makkelijker te kunnen bewegen). De blouses hebben hoge kragen en de taille wordt strak ingesnoerd met een korset. Comfortabel is het allesbehalve! Het haar wordt opgestoken in een hoge knot en buitenshuis dragen vrouwen grote hoeden versierd met linten of bloemen.

Mannen dragen pakken die bestaan uit een overhemd met een afneembare harde kraag, een mouwloos vest (soms met zakhorloge), een jasje en een bijpassende broek. Een hoge hoed of bolhoed is een belangrijk item (arbeiders dragen petten).

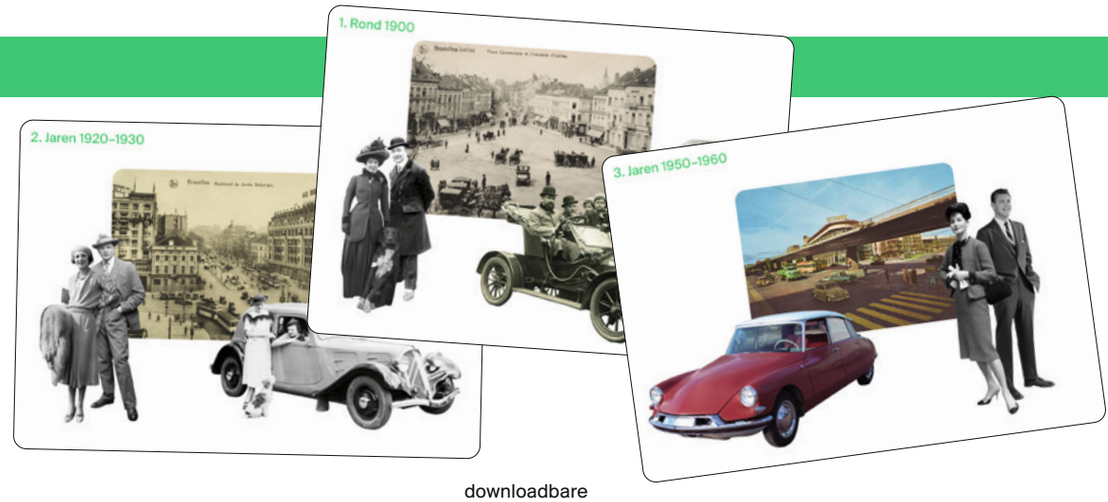
De jaren 1920-1930

Na de Eerste Wereldoorlog wordt vrouwenkleding functioneler. Met de mannen aan het front nemen vrouwen ook buitenshuis actievere rollen op zich. Het korset verdwijnt langzaam en kleding wordt losser. Rokken worden korter, tot de kuit. Ook het kortere kapsel komt in de mode.

Ontwerpers zoals Coco Chanel pleiten voor stijlvolle maar comfortabele kleding. Ze introduceert de vrouwelijke broek (die niet meteen populair is) en het mantelpak. De opkomst van machinale kledingproductie maakt kleding minder duur, waardoor mode toegankelijker wordt.

De vrouw draagt korter haar (het garçonnekapsel is in de jaren 1920 in de mode). Ze verschijnt in het openbaar met een clochehoed of een brede haarband, hoog op het voorhoofd geplaatst.

Mannenkleding wordt ook iets comfortabeler: het overhemd krijgt een zachte kraag, het jasje krijgt een brede rand en de broeken worden wijder. De das in de vorm die we nu kennen komt op en een ander veel gedragen accessoire is de hoed met deuk van vilt.

downloadbare afbeeldingen

De jaren 1950-1960

Met de heropleving van de welvaart en de consumptiemaatschappij kent de kledingindustrie een sterke groei. Er komen standaardmaten waardoor kleding niet meer op maat hoeft worden gemaakt en door de uitvinding van synthetische stoffen wordt kleding goedkoper. Pas na de Tweede Wereldoorlog wordt het mantelpak een groot succes maar ook de wespentaille keert terug.

In de jaren 1960 verandert de vrouwenmode enorm: rokken worden korter (helemaal met de komst van de minirok), vrouwen beginnen vaker broeken te dragen en korte kapsels met grote krullen waren in trek.

Bij de mannen verdwijnt het mouwloos vest, dat voortaan vooral op kantoor of bij speciale gelegenheden wordt gedragen. Daarnaast wordt vrijetijdskleding steeds populairder: sportief en comfortabel zoals jeans en T-shirts (geïntroduceerd op expo ’58).

downloadbare afbeeldingen

3. De postkaarten

Het stadsgezicht tussen 1900 en de jaren 1960

In 1900 was de stedenbouwkundige metamorfose al in volle gang: smalle straatjes moesten wijken voor brede lanen en mensen trokken weg uit de de drukke binnenstad om te gaan wonen in nieuwe herenhuizen in de randgemeentes. Na de Eerste Wereldoorlog waren de bouwkosten hoog, goede materialen schaars en het woningtekort groot. De oplossing? Het appartementsgebouw. Als gevolg kwamen er steeds meer hoge gebouwen in de stad. In de jaren 1950 en 1960 kwam de auto centraal te staan. De volledige stadsplanning, van infrastructuur tot woningen, werd aangepast aan het autoverkeer.

Fernand Cocqplein – rond 1900

Zoals op de postkaart te zien is, bepalen paardenkoetsen rond 1900 nog altijd het stadsbeeld. Hier zijn het “huurkoetsen”. Een enkele auto staat midden op het plein geparkeerd. Er is weinig verkeer waardoor voetgangers kriskras over het plein kunnen wandelen.

Rogierplein, richting Kruidtuin – 1920

Hier is te zien hoe twee paardenkoetsen bijna verdwijnen tussen het toenemende gemotoriseerde verkeer van auto’s en trams. Het wordt duidelijk drukker op straat, maar voetgangers nemen nog een groot deel van de weg in en houden zich nog niet strikt aan het voetpad.

Het viaduct over het Saincteletteplein – 1958

Met Expo 58 in het vooruitzicht wil Brussel zich presenteren als moderne stad. De auto krijgt daarin een centrale rol, onder andere met de bouw van dit viaduct (in 1984 afgebroken). Het moest de doorstroming verbeteren van de toenemende verkeersdrukte. Op de kaart zijn voetgangers te zien die wachten aan een zebrapad: spontaan oversteken is niet meer mogelijk!

BLAUWE TAS

III. In de klas: het grondplan ontcijferen van het herenhuis

Doelstellingen

- Een grondplan van een woning leren lezen.
- Inzicht krijgen in de manier van wonen in een herenhuis.
- Volgens een stappenplan zelfstandig werken.

Materiaal

6 blauwe zakken met in elk:
- 1 plateau in twee delen
  Grondplan van een woning rond 1900
- 1 blauw plastiek hoesje met:
  · 4 transparante grondplannen in nederlands
  · 4 transparante grondplannen in frans
  · 4 transparante gevels
  · 4 afbeeldingen van het interieur
  · 3 legenda-onderdelen + 2 vierkantjes met ‘kelderkeuken’ en ‘bel-étage’
- 1 A4 blad met stappenplan (dient ook als memo voor het opbergen)

Voorbereiding

- Verdeel de klas in 6 groepen.
- Voorzie voor elke groep een zak.

Verloop

Stap voor stap, werken de leerlingen zelfstandig.

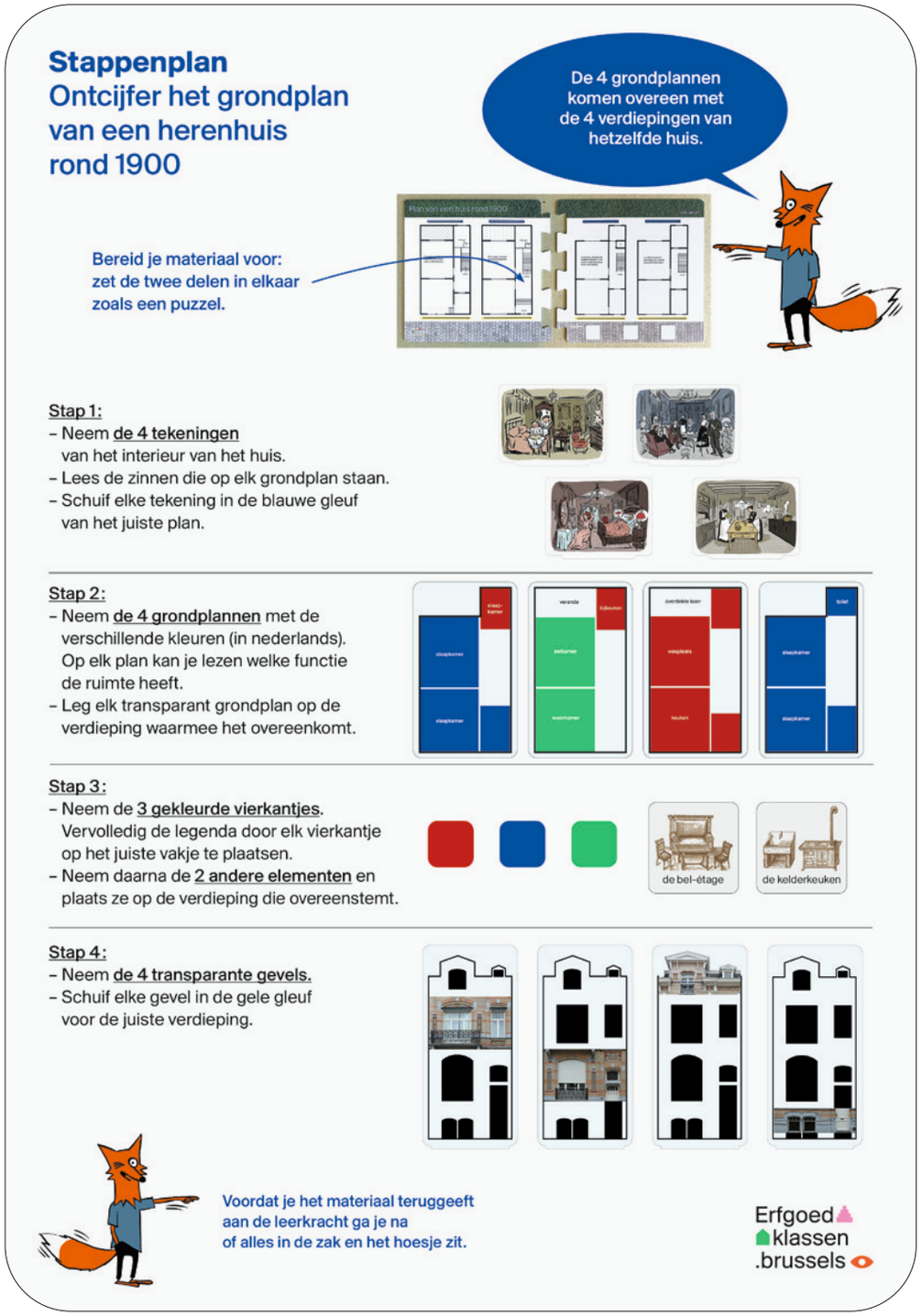
Stap 1

De leerlingen volgen de instructies op het blad en gaan het plateau indelen.

Stap 2

Om na te gaan of de leerlingen de oefening goed hebben begrepen en om alle stappen nog eens te herhalen volgt hierna een quiz.

Stap 1 – Stappenplan blad

Stap 2 – Quiz met 6 vragen en uitleg

1. **Welk vorm heeft het grondplan van een herenhuis?**
   - **A–** een vierkant
   - **B–** een brede rechthoek
   - **C–** **een smalle rechthoek**

   Meer info...
   Omdat er gebouwd moest worden op een smal stuk grond zijn de huizen dieper om de ruimte optimaal te kunnen gebruiken. De kamers werden achter elkaar geplaatst, meestal drie, waardoor er geen direct licht is in de middelste kamer.

2. **Hoe heet de plaats waar wordt gekookt?**
   - **A–** **kelderkeuken**
   - **B–** bel-étage
   - **C–** mansarde

   Bijvraag: **Waarom deze naam?**
   Omdat deze ruimte half ondergronds ligt en we er koken.

   Meer info...
   De kelderkeuken bevond zich aan de straatkant, half onder de grond. Zo werd het vuil en de stank van de keuken zoveel mogelijk uit huis gehouden. De keukendeur was in de inkomhal, vlak bij de voordeur. Grote leveringen werden gedaan via het raam aan de straatkant (als deze groot genoeg was). Achter de keuken was de wasplaats en een koele opslagruimte.

3. **Hoe heet de verdieping waar de gasten worden ontvangen?**
   - **A–** kelderkeuken
   - **B–** **bel-étage**
   - **C–** mansarde

   Meer info...
   Deze verdieping was de mooiste van het huis en soms ook rijkelijk gedecoreerd. Vaak werd de salon aan de straatkant enkel gebruikt voor de ontvangst van gasten, dus uiterlijk vertoon was heel belangrijk. Hier bevonden zich de eetkamer en een mooie ruimte met zicht op de tuin.

4. **Waar slapen de bediendes?**
   En waar wordt de was opgehangen?
   A– kelderkeuken
   B– bel-étage
   C– **mansarde**

Meer info...
Het aantal bedienden was afhankelijk van hoeveel geld de eigenaars van het huis hadden. Het salaris van huishoudelijke hulp was extreem laag waardoor zelfs de middenklasse huishoudelijke hulp in huis aan kon nemen. Het personeel sliep op de zolderkamer, de mansarde. Daar werd ook de was gedroogd.

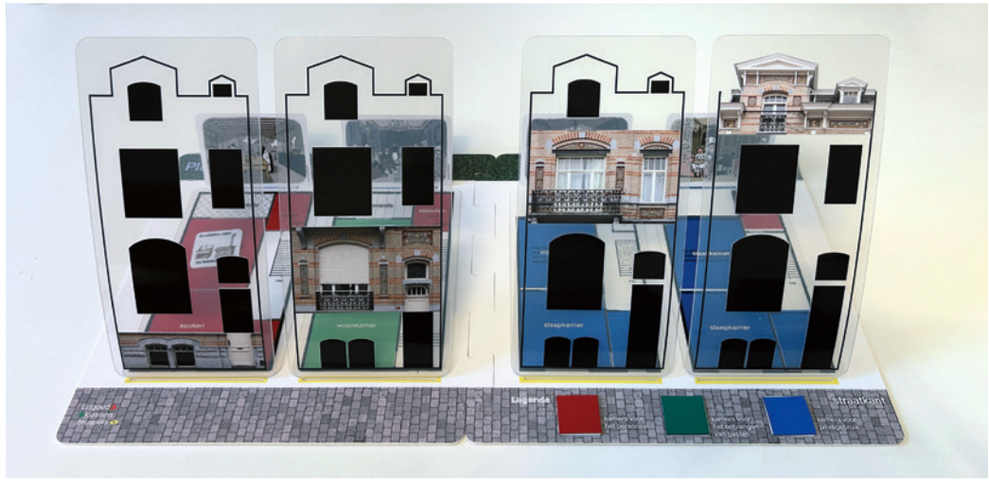
5. **Op 2 grondplannen lees je 'keukenlift', deze verbindt twee verdiepingen. Welke?**
   A– **de kelderverdieping met het gelijkvloers**
   B– het gelijkvloers met de eerste verdieping
   C– de eerste verdieping met de tweede verdieping

Meer info...
Een keukenlift was handig om het eten op een snelle manier van beneden in de kelderkeuken naar boven in de eetkamer te transporteren. In luxueuzere huizen ging de keukenlift zelfs tot het niveau van de slaapkamers. De lift was smal en enkel bedoeld voor het verplaatsen van de maaltijden.

6. **Als 'WC' toilet betekent, wat betekent dan het woord 'toilet' op de eerste verdieping? Tip: denk aan de uitdrukking 'zijn toilet maken'.**
   A– WC
   B– **badkamer**

Meer info...
Aan het begin van de 20ste eeuw was het nog uiterst zeldzaam om een badkamer te hebben met een bad en stromend water. Meestal bestond de toilet uit een meubel waarop een waskom en een waterkan stonden. Zelfs midden 20ste eeuw had minder dan de helft van de bevolking een echte badkamer. Men waste zich in de keuken, vaak het enige punt met stromend water in huis, door een grote teil met water te vullen.

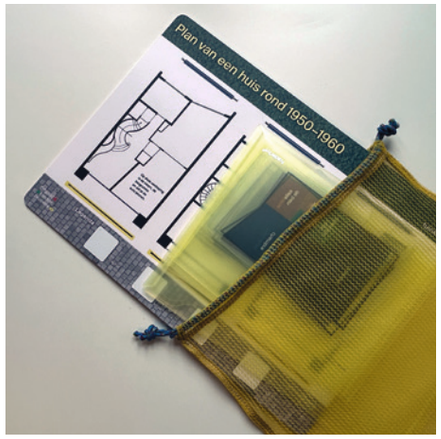
Oplossingen

GELE TAS

IV. In de klas : het grondplan ontcijferen van de bel-étagewoning

Doelstellingen
- Een grondplan van een woning leren lezen.
- Inzicht krijgen in de manier van wonen in een bel-étagewoning.
- Volgens een stappenplan zelfstandig werken.

Materiaal
6 gele zakken met in elk:
– 1 plateau *Grondplan van een woning uit 1950–1960*
– 1 A4 blad met stappenplan
(dient ook als memo voor het opbergen)
– 1 geel plastiek hoesje met:
· 3 transparante gevels
· 3 transparante grondplannen in nederlands
· 3 transparante grondplannen in frans
· 3 afbeeldingen van het interieur + 4 legenda-onderdelen

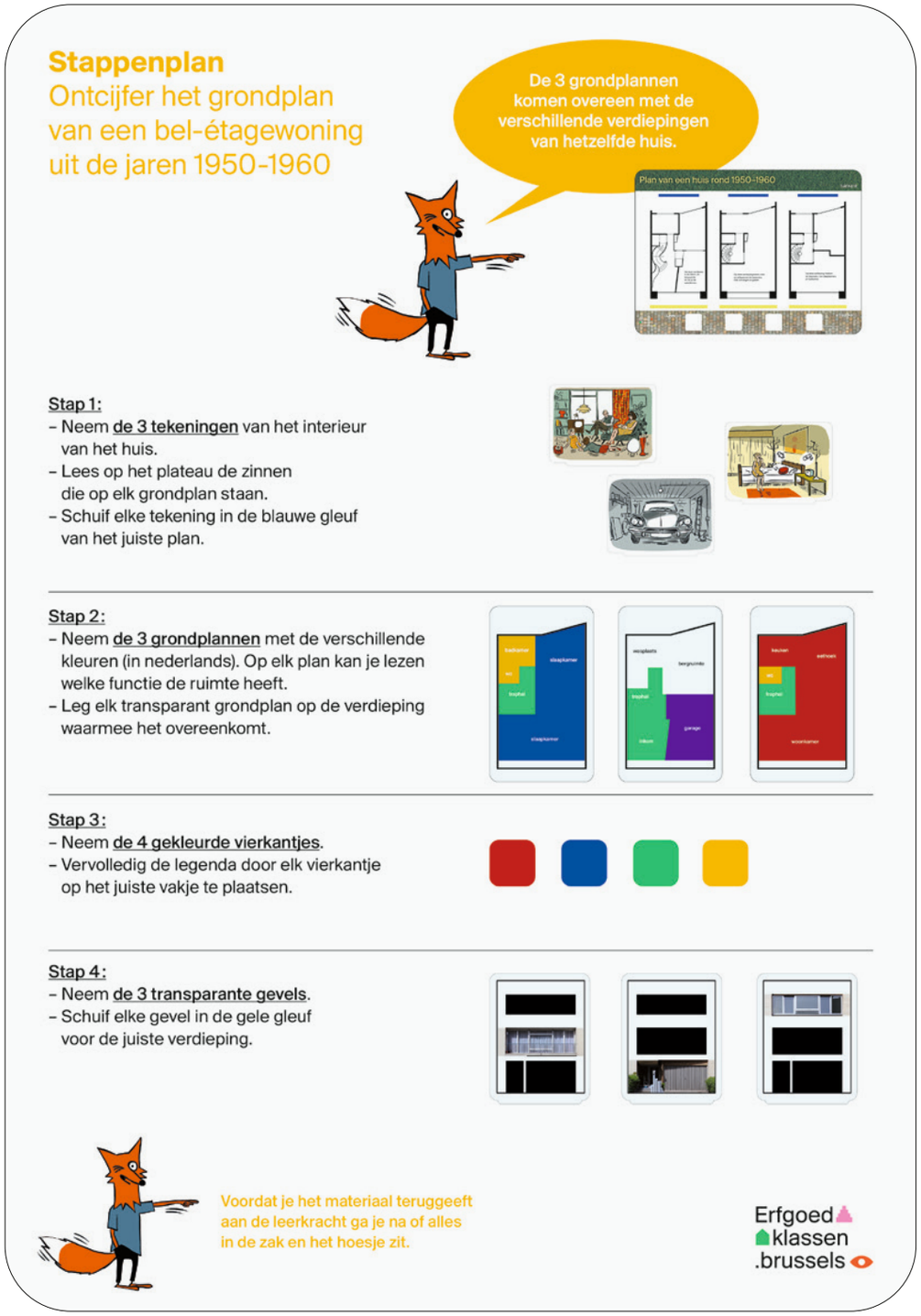
Voorbereiding
– Verdeel de klas in 6 groepen.
– Voorzie voor elke groep een zak.

Verloop
Stap voor stap, werken de leerlingen zelfstandig.

Stap 1
De leerlingen volgen de instructies op het stappenplan blad en gaan het plateau indelen.

Stap 2
Om na te gaan of de leerlingen de oefening goed hebben begrepen en om alle stappen nog eens te herhalen, leg je de leerlingen enkele juiste of onjuiste stellingen voor. Daarna bespreek je de voor- en nadelen van dit type woning. Dit zijn slechts voorbeelden, samen met de leerlingen kan je deze verder aanvullen!

Stap 1 – Stappenplan blad

Stap 2 – Stellingenspel: Juist of onjuist?

1. **JUIST of ONJUIST? De traphal is open en staat op elke verdieping op een andere plaats.**
   ONJUIST **De traphal ligt centraal in de woning en bevindt zich op elke verdieping op dezelfde plaats.**
   Voordeel? *De trap neemt geen plaats in aan de voor- of achterkant van het huis, waardoor er in alle andere ruimtes natuurlijk daglicht is.*
   Nadeel? *Bij de trap zelf is er weinig daglicht, maar dat is minder storend omdat dit een doorgangsruimte is.*

2. **JUIST of ONJUIST? Op het gelijkvloers, achter de traphal en de garage, bevinden zich de wasplaats en de bergruimte.**
   JUIST
   Voordeel? *Je hoeft je boodschappen niet naar boven te dragen als je terugkomt van de winkel en vanuit de wasplaats kan je meteen de tuin in om de was op te hangen.*
   Nadeel? *Je moet steeds naar beneden (en later weer naar boven) om de vuile was te brengen of iets uit de bergruimte te halen.*

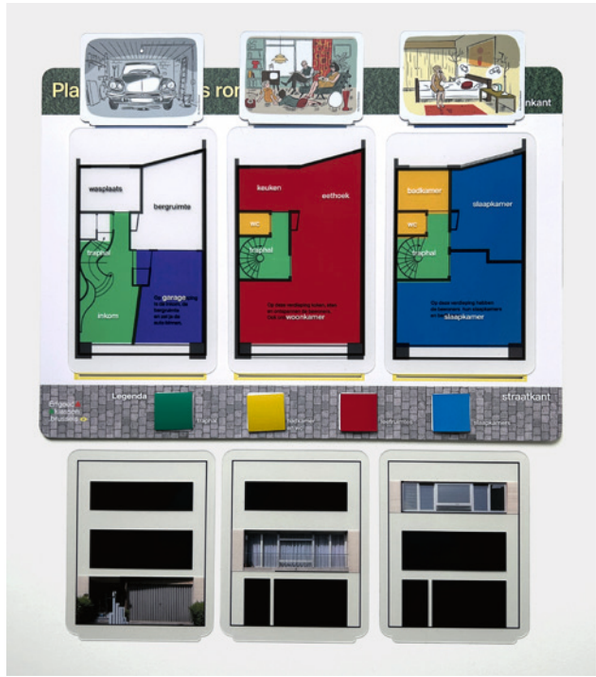
3. **JUIST of ONJUIST? De keuken, eetkamer en woonkamer bevinden zich op de eerste verdieping.**
   JUIST
   Voordeel? *Er is veel lichtinval, zowel aan de straatkant als aan de tuinzijde.*
   Nadeel? *Om de tuin in te gaan of de voordeur te openen, moet je telkens een trap af.*

4. **JUIST of ONJUIST? De slaapkamers en de badkamer zijn op een andere verdieping.**
   ONJUIST **De slaapkamers en de badkamer zijn allemaal op dezelfde verdieping.**
   Voordeel? *Het is praktisch, je kan als je opstaat direct douchen of naar het toilet.*
   Nadeel? *Je kan last hebben van elkaars geluiden.*

5. **JUIST of ONJUIST? De keuken, eetkamer en woonkamer zijn van elkaar gescheiden.**
   ONJUIST **Deze ruimtes vormen samen één open geheel en krijgen een nieuwe naam: de living, afgeleid van het Engelse to live.**
   Voordeel? *Er is veel gevoel van ruimte en het is gezellig.*
   Nadeel? *? Je hebt minder privacy en het huis kan naar eten of afval gaan ruiken.*

Oplossingen

EXTRA

V. In de klas: het grondplan ontcijferen van het appartementsgebouw

Een digitale versie van deze oefening is beschikbaar via onze website.

1924, Architecten L.Duhayon & M. Julien
Maria-Louizasquare 8, 1000 Brussel

www.monument.heritage.brussels/nl/buildings/18433

Doelstellingen

- Een grondplan uit de jaren 1920 leren lezen en kennis maken met de bijbehorende woordenschat.
- Inzicht krijgen in de manier van wonen in een appartementsgebouw in de jaren 1920.

Materiaal

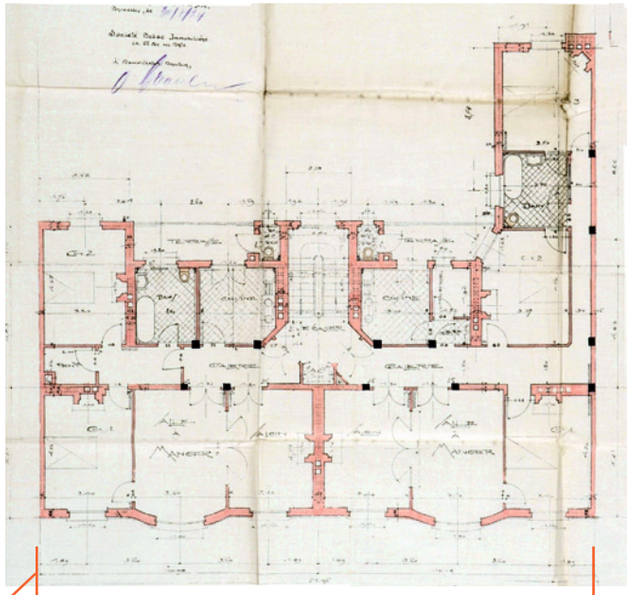
- Projectie of uitgeprinte versie van het grondplan en een foto te downloaden via onze website: www.erfgoedklassen.brussels/lesmateriaal/de Erfgoedkoffer/De gevel vertelt

Voorbereiding

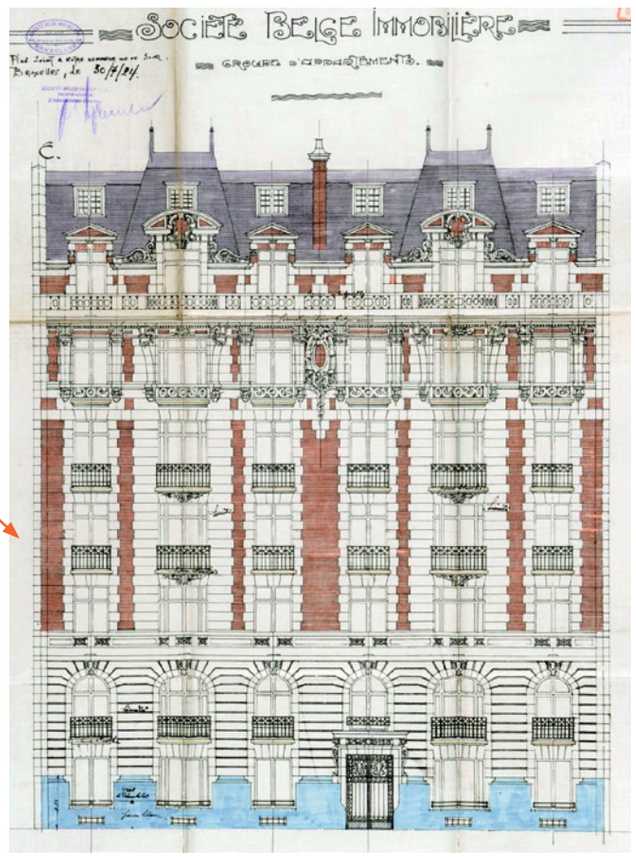
- Heb je een smartboard? Dan kan het grondplan van het appartementsgebouw geprojecteerd worden in de klas.
- Een uitgeprinte versie is ook mogelijk, verdeel de klas dan in groepen en geef elke groep een print van het grondplan.

Verloop

Hier is het plan van een verdieping en het plan van de gevel.

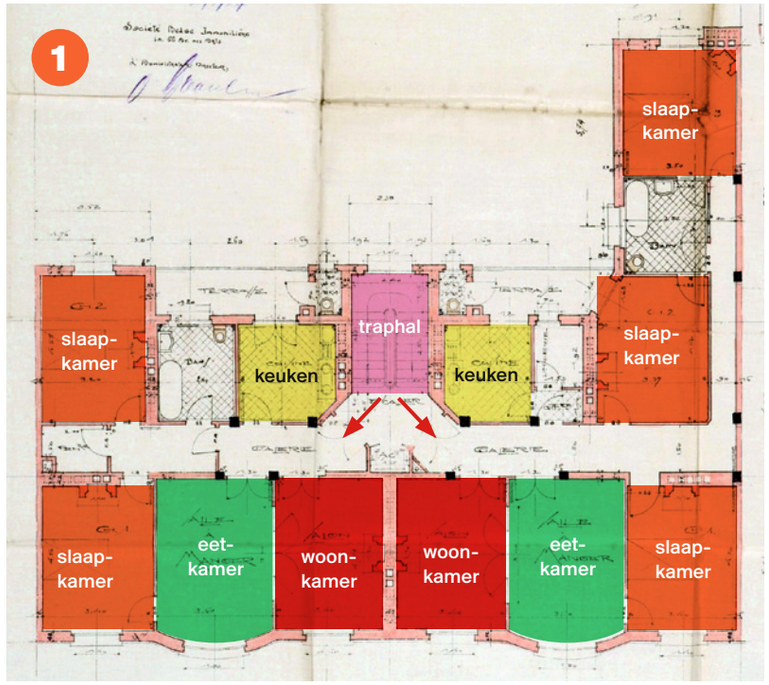

Gevel aan straatkant

Stap 1 – Identificatie

Laat de leerlingen de volgende kamers zoeken en omcirkelen, gebruik voor elke kamer een andere kleur:
– De woonkamer in rood
– De eetkamer in groen
– De keuken in geel
– De traphal in roze
– De slaapkamer in oranje

Stel de leerlingen de volgende vragen:

– Hoeveel woonkamers, keukens en eetkamers zijn er?
Antwoord: Van elk twee

– Waarom zijn er twee woonkamers, twee keukens en twee eetkamers?
Antwoord: Op elke verdieping zijn er twee appartementen.

– Waarom is er maar één traphal?
Antwoord: Omdat het gedeeld wordt door alle bewoners van het gebouw.

Stap 2 – Organisatie

Laat een leerling een scheidingslijn tussen de twee appartementen trekken. Daarna tekent de leerling een pijl om de voordeur van elk appartement aan te geven.

Stel de leerlingen de volgende vragen:

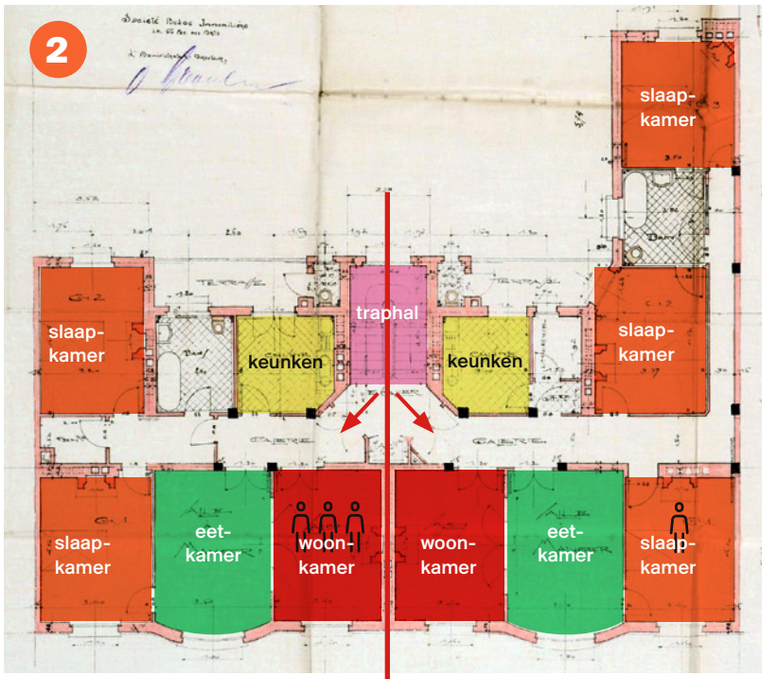
– Zijn de twee appartementen precies hetzelfde?
Antwoord: Nee

– Wat is het verschil?
Antwoord: Het appartement aan de rechterkant is groter en heeft een extra slaapkamer aan de achterkant.

De bewoners van het appartement links houden een feestje, waar worden de gasten ontvangen? Laat een leerling 3 personen tekenen in deze kamer

Op hetzelfde moment worden de bewoners van het appartement rechts moe, waar gaan ze slapen? Laat een leerling een persoon tekenen in deze kamer.

– Kijk naar de plek van de slaapkamers in dit appartement, waarom hebben de bewoners aan de rechterkant geen last van het feestje van de buren?
Antwoord: De architect van het gebouw heeft de appartementen zo ingedeeld dat de meest luidruchtige kamers (zoals de woonkamer en eetkamer) dicht bij de scheidingsmuur liggen, terwijl de kamers waar de bewoners rust nodig hebben (zoals de slaapkamers) daar verder van weg liggen. Zo is er minder overlast!

appartement links appartement rechts

Stap 3 – Hygiëne + comfort

– Laat de leerlingen de blauw omcirkelde kamers bekijken
en stel de volgende vraag: Welke functie hebben deze kamers?
Antwoord: Dit zijn de badkamers. Dat kan je zien aan het bad, de wastafel en het toilet.
Voor die tijd een echte luxe: tot de jaren 1950 had amper 10% van de woningen in
België een badkamer!

Stap 4 – Bedienen of bediend worden

Laat de leerlingen de kleine kamers die aan het terras grenzen bekijken
en stel de volgende vragen:

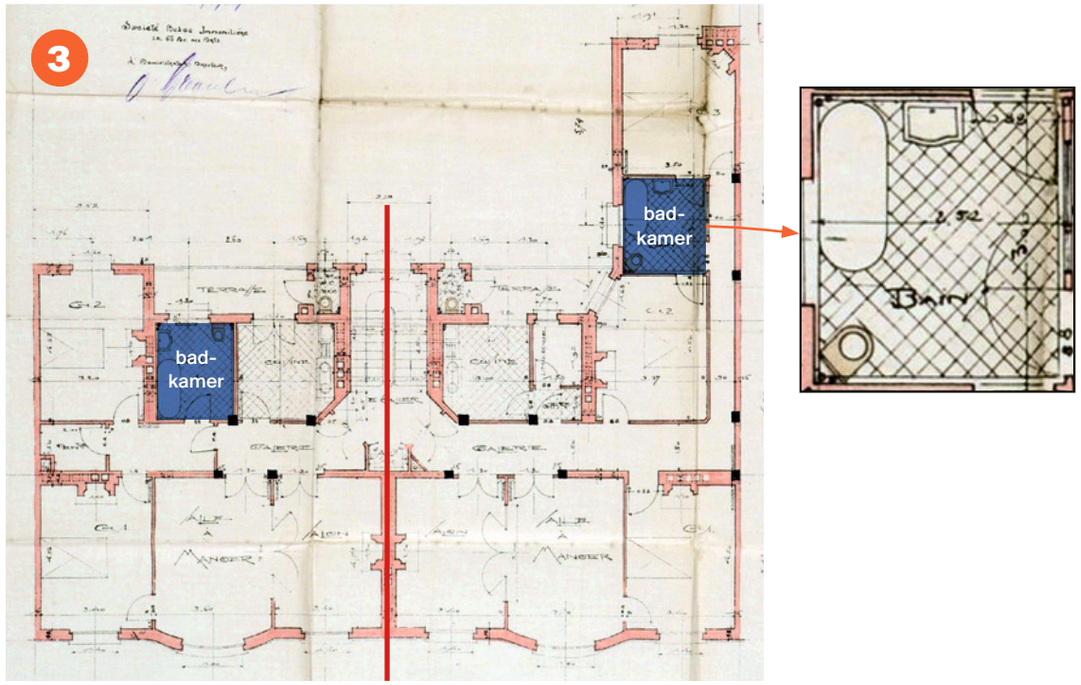
– Wat zijn dit voor kamers?
Antwoord: Het zijn de toiletten.

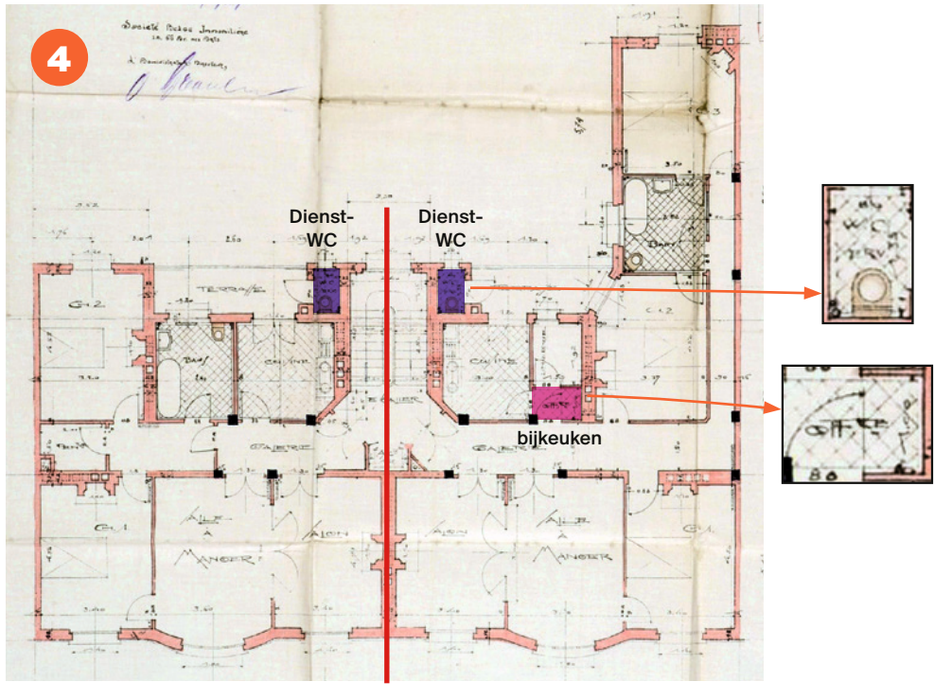
– Is het comfortabel om hier een toilet te hebben? Waarom wel of niet?
Antwoord: Nee, want je moet naar het toilet via het terras.

Deze toiletten zijn niet bedoeld voor alle bewoners.
– Waarom?
Antwoord: Het komt van het woord “dienstbode”. Deze toiletten waren bedoeld voor het huispersoneel: de personen die in de appartementen schoonmaakten, kookten, wasten, etc.

Het huispersoneel werkte niet alleen in de appartementen, ze woonden er ook.
– Zie je een kamer voor het huispersoneel?
Antwoord: Nee. Na de Eerste Wereldoorlog is er in appartementsgebouwen vaak geen huispersoneel meer omdat het te duur is geworden. Omdat er “dienst-wc” staat genoteerd op het plan gaan we ervan uit dat deze bewoners het zich nog wel konden veroorloven. De kamers voor het huispersoneel zijn niet zichtbaar omdat ze op de bovenste verdieping van het gebouw waren, op de zolder. Hier sliepen ze.

Het appartement aan de rechterkant heeft een kamer die “bijkeuken” noemt.
– Laat een leerling deze kamer zoeken en omcirkelen. Welke kamer ligt ernaast?
Antwoord: De keuken.
– Wat zou dat kunnen zijn een “bijkeuken”?
Antwoord : Het was een kamer die door het huispersoneel werd gebruikt om gerechten klaar te maken voordat ze werden geserveerd. Ook werd hier het keukengerei voor aan tafel opgeborgen. Als de bijkeuken groot genoeg was, at het personeel hier ook hun maaltijden.

Redactie, iconografisch onderzoek en vertaling:
Catherine Balau, Liesbeth Duvekot, Elisabeth Gybels,
Isabelle Ledoux, Annabelle Nuyttens
(Erfgoedklassen & Burgerschap)

Coördinatie:
Elisabeth Gybels
(Erfgoedklassen & Burgerschap)

Grafisch ontwerp:
Juliette de Patoul en Aurélie Ranalli

Verantwoordelijke uitgever:
Stéphane Demeter
(Paleis van Keizer Karel vzw, Koningsstraat 2-4, 1000 Brussel)

Erfgoed klassen .brussels

urban.brussels

www.erfgoedklassen.brussels